

REFLECȚIA ÎN PROCESUL DIDACTIC LA TREAPTA PRIMARĂ DE ÎNVĂȚĂMÎNT

Tatiana RUSULEAC, dr., conf. univ.

Summary

In this article are presented some theoretical aspects concerning the activity of reflection in the teaching process: concept of reflection, typology and phases of reflection activities

Cuvintele „reflecție”, „feed-back” sînt frecvent, actualmente, utilizate în mediul pedagogic. Asociată cu etapa de Reflecție – una dintre verigile principale în modelul ERRE de proiectare a lecției, activitatea de reflecție, cel mai des, este realizată la final de lecție și vizează o retrospectivă a activităților abordate pe parcurs, care sînt apreciate sub aspectul realizării sau nerealizării. Întrebarea frecvent adresată la această etapă este: „Ce am făcut noi astăzi la lecție / cu ce ne-am ocupat?”, iar elevii răspund părinților la aceeași întrebare - „Ne-am jucat, l-am ajutat pe Făt-Frumos să ajungă la castel, am rezolvat exerciții și problem etc.”. Or, reflecția presupune exprimarea în cuvinte proprii a ceea ce elevul înțelege sau nu înțelege, a ceea ce a învățat sau încă nu a învățat, să se expună asupra factorilor reușitei și a cauzelor nereușitei, să proiecteze soluții de prevenire și combatere a acestor din urmă etc. Astfel, reflecția poate fi, și trebuie realizată la orice etapă a lecției, așa încît aceasta să vizeze nu doar fixarea rezultatelor activității, dar și compararea procedeelelor și metodelor de acțiune personală cu cele ale colegilor.

Capacitatea de reflecție la elevi se formează treptat, în timp, prin aplicarea unei metodologii speciale, concretizată în alegerea adecvată a metodelor, formelor de organizare etc. „Reflectînd” în cadrul lecțiilor elevii își dezvoltă trei calități absolut necesare omului secolului XXI:

• ***de a fi independent.*** Nu învățătorul este cel care răspunde pentru faptele elevului, dar elevul, analizînd, conștientizează care sunt posibilitățile sale, singur decide cît de activ și responsabil să fie într-o acțiune;

• ***de a fi descurcăreț / cu inițiativă.*** Elevul înțelege ce poate întreprinde acum și aici pentru a schimba lucrurile spre bine. În caz de nereușită, să evalueze corect situația și să-și formuleze noi scopuri și obiective;

• ***de a fi competitiv.*** Elevul acționează astfel, încît în diverse situații să fie eficient, să fie mai bun decît alții [2].

Conform DEX, ***reflecția este*** „Procesul de examinare profundă a unei idei, situații sau probleme; cugetare adîncă; meditație”.

Din punct de vedere psihologic, reflecția este considerată „forma superioară a activității intelectuale prin care aceasta se orientează asupra propriului conținut de imagini și concepte și îndeosebi asupra modalității de lucru, cu tendința de a analiza critic, a desluși natura propriilor cunoștințe, a face noi legături, a verifica și asigura validitatea terminologică și coerența logică a propriei construcții mintale [4].

Procesul de reflecție și de formare a capacităților de reflecție constituie obiectul de studiu al diferitor științe: filozofie, psihologie, ergonomie, pedagogie etc., iar abordarea acestuia se face din perspectiva conștientizării (Vîgotski L., Leontiev A., Semionov I. etc.), gândirii (Rubinștein S., Kuliutkin Iu. etc.), creativității (Ponomariov I.), comunicării, dezvoltării personalității etc.

În procesul didactic reflecția are o funcție retrospectivă (analiza critică, generalizarea și sistematizarea achizițiilor noi), și una constructivă (proiectarea obiectivelor, programelor, alegerea strategiilor, instrumentelor pentru activitățile viitoare. În vederea proiectării eficiente, cadrul didactic trebuie să cunoască tipologia activităților de reflecție.

1. După timpul de realizare în cadrul unei activități:

– **reflecție proactivă** – orientată spre anticiparea ideilor, relațiilor, opiniilor, eventualelor consecințe, înainte de realizarea activității propriu-zise și de luarea unei decizii (*Ce s-ar întâmpla, dacă ...?*);

– **reflecție sincronă** – se realizează nemijlocit în procesul activității, concomitent cu aceasta, și permite orientarea și corectarea acțiunilor în dependență de situația creată;

– **reflecție retroactivă** – vizează înțelegerea demersului activității realizate, a rezultatelor obținute, permite aprecierea eficienței activității în ansamblu și formularea unor concluzii de viitor (se realizează oral, prin adresarea de întrebări de către învățător sau în scris – prin completarea de fișe).

2. După caracterului obiectului reflecției:

– reflecție **de cooperare** – vizează identificarea aspectelor pozitive, a dificultăților și cauzelor acestora, în procesul de activitate în grup, cu referire la fiecare membru al grupului; proiectarea unei modalități noi de colaborare eficientă (*Care a fost contribuția lui (X) în realizarea sarcinii? Ce rezultat am fi obținut, dacă (X) ...? De ce am reușit să...?*);

– **reflecție de comunicare** – vizează înțelegerea modului în care o persoană este percepută, înțeleasă, apreciată de către partenerii de comunicare (*Sunt eu oare de folos echipei / grupului? Care este contribuția mea asupra rezultatelor obținute*

de echipă? Ce s-ar fi schimbat, dacă eu / el s-ar fi comportat altfel, ar fi acționat altfel?);

– **reflecție personală** – vizează procesul de analiză a atitudinii față de sine, față de propriile fapte; autocunoaștere (*Pentru ce îți poți aprecia activitatea?*);

– **reflecție intelectuală** – vizează capacitatea subiectului de a aprecia, analiza și corela propriile acțiuni cu situațiile date, de a analiza diverse modalități de rezolvare a unei probleme și de a o alege pe cea mai rațională, capacitatea de a reveni la condiția problemei. Acest tip de reflecție este legat de conștientizarea propriilor capacități intelectuale, formarea proceselor de gândire (*Despre ce este informația citită? Ce am aflat nou? Cum corelează ceea ce am aflat cu ceea ce știu? Ce concluzie pot formula? etc.*).

3. După gradul de problematizare:

– **reflecție practică** – vizează analiza activităților practice și productivitatea acestora. Aprecierea se face, adesea, utilizându-se calificativele corect / incorect, reușit / nereușit;

– **reflecție cauzală** – vizează conștientizarea cauzelor și consecințelor propriilor acțiuni (*Ce mi-a reușit? De ce?*);

– **reflecție critică** – vizează aprecierea propriilor acțiuni / activități (*Ce am realizat? Cum am realizat? Ce m-a împiedicat? Ce ar trebui să schimb / să modific? Cum să realizez altfel această sarcină?*).

4. După modul de prelucrare a rezultatelor:

– **reflecție cantitativă** – opiniile și aprecierile sunt exprimate cantitativ prin puncte, procente etc.;

– **reflecție calitativă** – rezultatele analizei, aprecierilor sunt exprimate detaliat în mod verbal.

5. După funcția îndeplinită:

– **reflecția cu privire la starea emoțională, dispoziție** – vizează evaluarea trăirilor emoționale înainte sau după realizarea unei activități, în grup sau individual;

– **reflecție asupra activității** – permite înțelegerea și alegerea celor mai raționale modalități și procedee de lucru cu materialul didactic;

– **reflecție asupra conținutului de învățare** – permite identificarea gradului de înțelegere a conținutului abordat [3].

A. Hutorskoy (2001) propune următoarele etape ale activității de reflecție în cadrul procesului didactic:

1. încheierea / întreruperea activității (prereflexive). Activitatea realizată, conform disciplinei – matematică, intelectuală, de creație etc. – trebuie încheiată

sau întreruptă. Dacă în procesul rezolvării unei probleme au apărut o dificultate de nedepășit, atunci rezolvare se suspendă și se revine la analiza punctului de plecare anterior;

2. *retrospecția consecutivității realizării acțiunilor*. Fie oral, fie în scris se descrie tot ceea ce s-a realizat. Se iau în calcul chiar și aspecte care, la prima vedere, nu par atât de importante pentru cel ce învață;

3. *analiza, din punct de vedere al eficienței, productivității, corespunderii cu scopul / obiectivele înaintate etc. a sistemului de acțiuni derulate*. Indicii / criteriile de apreciere sunt propuse de către cadrul didactic sau de elev, în baza obiectivelor propuse;

4. *identificarea și formularea rezultatelor activității de reflecție*. Există mai multe tipuri de asemenea rezultate, de exemplu:

– produse obiectuale ale activității - idei, convingeri, legi, răspunsuri la întrebări, etc.;

– metode / procedee, modalități care au fost utilizate în procesul activității;

– ipoteze / presupuneri cu privire la calitatea, cantitatea activităților ulterioare ;

5. *verificarea ipotezelor în procesul realizării următoarei activități* [1, pp. 323-324].

Pentru formarea capacităților de reflecție la elevi, cadrele didactice trebuie să țină cont de următoarele: reflecția are un caracter individual; reflecția este, prin esența sa, dialogată și se formează, nemijlocit, în procesul de activitate (învățare); reflecția este multidimensională.

Bibliografie

1. Хуторской, А. В., Современная дидактика. Учебник для вузов, Питер, Санкт-Петербург, 2001.

2. Аникина, Е. Б., Рефлексия на уроке в начальной школе [accesat: 23.02.2015]. Disponibil pe Internet: <http://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/obshchepedagogicheskie-tehnologii/2013/05/29/refleksiya-na-uroke-v-nachalnoy>.

3. Головкина, Е. В., Подведение итогов урока. Рефлексия [accesat: 5.03.2015]. Disponibil pe Internet: http://www.ezhva-licey.ru/itogi_uroka.

4. Reflecție. [accesat: 3.03.2015]. Disponibil pe Internet: <http://www.psychologies.ro/cuvant/reflectie>.